

Buněčná teorie:

Počátky formování: 1840 a dále,

Jan E. Purkyně – myšlenka o analogie rostlinného a živočišného těla (buňky – zrníčka)
Schwann T.

Virchow R. – nové buňky vznikají pouze dělením buněk již existujících

1890/1900 formulace buněčné teorie z několika směrů:

buněčný směr: buňka – základ všeho živého

genetický směr: všechny buňky mají univerzální princip genetické paměti

evoluční směr: primární je buňka prokaryontní, z ní se vyvinula buňka eukaryontní

Současná formulace:

Buňka je minimální jednotka, která vykazuje všechny znaky živých soustav

Izolované orgány mohou přežít, ale nikoli se množit, ani trvale existovat.

Dělení buněk – jediná možná cesta reprodukce

Buněčné struktury a jejich funkce:

Membránový princip organizace buňky

Biomembrána: ob. pojem

hledisko: *morfologické* ohraničuje b. a vytváří kompartmenty
fyzilogické transport látek, energie a přenos signálu
evoluční primární buň. struktura důležitá pro vývoj
ostatních struktur

Molekulární struktura biomembrán:

LIPIDY	:	BÍLKOVINY	
1	:	1	hmotnostně
50	:	1	počet molekul

Membránové lipidy:

fosfolipidy (fosfatidy)

glycerolfosfatidy

fosfatidylcholin (lecitin)

fosfatidyletanolamin (kefalin)

fosfatidylserin

fosfatidylinozitol

sfingofosfatidy

sfingomyelin

steroly

cholesterol

Membránové proteiny: periferní nebo integrální

Plazmatická membrána

Funkce: ohraničení buňky, transport látek, receptorová funkce

Transport: 1. volná difúze

2. přenos závislý na proteinech: iontové kanály
přenašeče

3. endocytóza a exocytóza

Receptory: 1. rec. typu iontových kanálů
2. rec. typu G proteinů
3. rec. s enzymatickou aktivitou

Plasmatická membrána:

Hlavní funkce: ohraničuje buňku od okolí
probíhá přes ní transport látek
jsou na ní vázány receptory

Na vnější straně plasmatické membrány - **exoskelet:**
buněčná stěna – rostlinné b., houby, prokaryotické b.
glykokalyx – živočišné buňky

Transport látek

- volně procházejí přes membránu:

malé molekuly hydrofilní i hydrofóbní bez náboje:

voda, močovina, org. kyseliny, uhlovodíky, steroly, mastné kyseliny, plyny

- neprocházejí přes membránu:

ionty, velké polární molekuly

Mechanismy membránového přenosu:

1. volná difúze

2. přenos pomocí proteinů: **a/** iontové kanály
b/ přenašečový transport: *pasívní*
aktivní

3. endo a exocytóza

Membránové receptory

1. receptory iontových kanálů

2. receptory typu G proteinu

signály: hormony, neurotransmitery, oligopeptidy, AK, mastné kyseliny aj.,

struktura: vlastní receptor – protein 7x přes membránu

protein vázající GTPguanositrifosfát

Vazba ligandu – změna konformace receptoru- jeho vazba s G proteinem – výměna GDT za GTP na G proteinu – odpojení a podjednotky G proteinu a její vazby na další články kaskády. Např. adenylátcykláza katalyzuje vznik cAMP z AMP. c AMP = „druhý posel“. Další články – proteinkináza A, ta fosforyluje, tedy aktivuje proteiny.

3. receptory s enzymovou aktivitou

prochází membránou jen jednou, na cytoplasmatické straně má enzymatickou aktivitu typu proteinkináz – fosforylace proteinů

Řídí např. růst a diferenciaci buněk, procesy imunitního systému, krvetvorbu.
signály: růstové faktory, cytokiny, hemopoetické faktory, hormony

Endoplazmatické retikulum

Funkce: syntéza složek biomembrán
syntéza extracelulárních proteinů
regulace Ca^{2+} v cytoplazmě

Typy: drsné a hladké

Golgiho komplex (diktyozóm)

Funkce: chemická úprava produktů z ER - glykozylace, proteolýza, sulfatace
polarita systému (cis a trans strana)

Lyzosomy

analogie vakuol, uvnitř nízké pH, probíhají katabolické procesy:
rozklad endo i exogenních látek

Odlišnosti membrány:

- glykozylace na vnitřní straně
- ATPáza v membráně – transport H^+ proti konc. spádu

Primární lyzosom – po odškrcení z ER

Sekundární lyzosom – endsom, fagosom

Peroxisomy

obsah oxidačních enzymů, využívá molekulární kyslík
katabolické děje, detoxikace

katalýza: rozkladu m.k. na tuky
přeměny cukrů na tuky (u rostlin)

Autonomie, evolučně významné organely

Jádro

pouze u eukaryontních buněk,

Složení:

jaderný obal (karyolema) a jaderná matrix (karyoplazma)

Chromozómy

v prokaryontní buňce – 1 kružnicová molekula DNA

v eukaryontní buňce – lineární molekula DNA plus bílkoviny, větší počet, struktura jiná
v interfázi a jiná v mitóze

Vždy obsahuje tři typy sekvencí:

- replikační počátky, centromeru, telomery

Struktura (několik stupňů)

1. nukleosom

2. chromatinové vlákno
3. chromatinové smyčky .....interfáze
4. kondenzace .....metafáze

metafázový chromozom: dvě chromatidy spojeny centromerou
akro-, meta-, submetacentrické

Sada = počet chr. v haploidní buňce.....n
v diploidní buňce.....2n

Karyotyp = grafický obraz sady

Jadérko - eukaryotické buňky v interfázi, v mitóze mizí
je to místo genů pro r RNA na určitých chromozomech.

Plazmidy

tzv. cytoplazmatické genofory, u nižších eukaryont a bakterií
plazmidy F – geny pro tvorbu pilusů – konjugace
R – rezistence na antibiotika

Cytoskelet - pouze u eukaryontních buněk

Funkce: pohyby buněk
tvar buněk a poloha organel
vnitrobuněčný transport

Složky: mikrotubuly
mikrofilamenta
intermediální filamenta (jen u živočišných buněk)

Mikrotubuly – u všech eukaryontních buněk, cytoplazmatická soustava a mitotické
vřeténko.

Fce: transport buněčných struktur a pohyb chromozómů.
Hl. složka tubulin – globulární bílkovina

Mikrofilamenta:

Fce: převod chemické energie na pohybovou
Hl. složka: aktin - globulární bílkovina

Intermediální filamenta: jen u živočišných buněk

Fce: „buněčná kostra“, nikdy se nepodílí na pohybových funkcích!
Hl. složka: různá podle typu buněk, většinou tetramer, vždy je fibrilární!

Exoskelet - struktura vně plazmatické membrány

extracelulární matrix – živočišné buňky

Struktura: amorfni hmota a v ní vlákna glykoproteidů nebo polysacharidů (kolagen, fibronektin, proteoglykany, *integriny*)

buněčná stěna – buňky hub a rostlin – bílkoviny a polysacharidy: celulóza (rostliny), chitin (houby),
peptidoglykany (baktérie)

Molekulové motory

mikrotubuly a mikrofilamenty – přeměna chemické energie na pohybovou. **Zdroj energie – hydrolýza ATP!**

Struktura: polypeptidový řetězec: motorová doména(ATPáza)
koncová doména

bílkoviny molekulových motorů:

mikrotubuly – kinesiny
mikrofilamenta – myosiny

Obecné funkce molekulových motorů:

- vnitrobuněčný transport
- pohyb chromozomů
- cytokineze
- lokomoce

Mitochondrie a chloroplasty:

2 samostatné membrány – 2 kompartmenty:

vnější: intermembránový prostor

vnitřní: lumen – uzavřeno vnitřní membránou

stroma (chloroplasty) matrix (mitochondrie)

Zvláštnosti: vlastní DNA a proteosyntéza,
Endosymbióza

Mitochondrie:

vnější membrána hodně propustná
vnitřní nepropustná pro ionty (kardiolipin), vytváří krysty,

Enzymatické vybavení:

vnitřní membrána: enzymy dýchacího řetězce a syntézy ATP

matrix: enzymy Krebsova cyklu a β oxidace mastných kyselin

Chloroplasty: u fotoautotrofních rostlin a některých bakterií

3 kompartmenty(mezimembránový prostor, stroma a tylakoidy)

membrána tylakoidů: světelná fáze fotosyntézy a tvorba ATP

stroma: temnotní fáze (fixace CO₂ do org. molekuly)

